

DAG VAN DE CULTUUREDUCATIE 2006

CULTUURNETWERK nl

DONDERDAG 22 JUNI 2006, MUSEON, DEN HAAG

> 2 Kurt Van Eeghem

Kennis van taal en historie is een mensenrecht

> 3 Maria van der Hoeven

'We moeten nu een kwalitatieve slag maken'

> 4 Anne Bamford

Leraren krijgen te weinig training in de kunsten

5-12 Deelsessies

- > **A.1** Vrije tijd of schooltijd
- > **A.2** De nieuwe onderbouw
- > **A.3** Westerse canon
- > **A.4** CKV-vouchers
- > **A.5** De Wonderkamers

- > **B.1** Cultuureducatie en cultureel diverse deelnemers
- > **B.2** Kunst en erfgoed: in de klas, op school of daarbuiten?
- > **B.3** Cultuurprofielscholen
- > **B.4** Samenwerking
- > **B.5** GEM en Fotomuseum Den Haag

- > **C.1** Community arts
- > **C.2** Jongeren gezocht
- > **C.3** Het stimuleren van cultuurbeleid op school
- > **C.4** Alles is erfgoed. Of zijn er grenzen?
- > **C.5** Jongerentheater O20 met Vallen

> 12-13 Interviews met deelnemers

Minister kondigt 1,2 miljoen extra subsidie aan

Cultuureducatie heeft behoefte aan kwaliteitsslag

Er moet meer worden geïnvesteerd in de kwaliteit van cultuureducatie. Dat was de teneur van de Dag van de cultuureducatie, die Cultuurnetwerk Nederland dit jaar voor de tweede maal organiseerde. Ondanks de grotere locatie was de dag ook dit jaar weer ruim overtekend.

VEEL BIJVAL WAS ER VOOR DE VLAAMSE presentator Kurt Van Eeghem, die zich kritisch uitliet over het geschiedenis- en taalonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Historisch besef is volgens hem essentieel om grote verbanden te zien en taal is 'het voertuig voor onze gedachten'. Beide worden volgens hem sterk verwaarloosd in het onderwijs. Daarnaast ziet hij een verschuiving van kennis naar vaardigheden, waardoor leerlingen alleen nog worden klaargestoomd voor het bedrijfsleven.

Ook Anne Bamford waarschuwde voor een te lage kwaliteit van het onderwijs. Zij heeft onderzoek gedaan naar cultuureducatie in zestig landen, met als conclusie dat overal delen van het onderwijs onder de maat zijn. Ze pleitte onder andere voor nascholing van docenten. De positieve effecten van cultuureducatie staan overigens niet ter discussie. Uit haar onderzoek bleek dat in driekwart van de onderzochte landen verbeterde studieprestaties worden geconstateerd. Aandacht voor kunst blijkt bovendien belangrijk bij het ontwikkelen van een eigen identiteit.

*Bezoekers aan de tentoonstelling **Jouw Wereld, Mijn Wereld** in het Museon, waar de Dag van de cultuureducatie werd gehouden.*

Brug tussen culturen

Minister van OCW Maria van der Hoeven, die op het laatste moment had aangegeven te willen komen spreken, zei dat cultuureducatie niet alleen een doel op zich is, maar 'dat cultuur ook een brug kan slaan tussen generaties en tussen culturen'. Ze hoopte volgend jaar meer mensen uit allochtone culturen in de zaal aan te treffen. Om de kwaliteit in de cultuureducatie te verhogen stelde ze 1,2 miljoen euro extra ter beschikking, speciaal voor vernieuwende projecten met een landelijke betekenis.

Verder wisselden de deelnemers deze dag veel ervaringen uit in de vijftien luister-, discussie- en belevingssessies, met als centrale thema jongeren en cultuureducatie. Onder de driehonderd bezoekers waren wederom heel wat Vlamingen, als gevolg van de nauwe samenwerking tussen Cultuurnetwerk Nederland en de Vlaamse tegenhanger: CANON Cultuurcel Vlaanderen. Die samenwerking resulteerde eerder dit jaar in de eerste Vlaamse Dag van de cultuureducatie, over cultuureducatie in het secundair onderwijs. Op 23 januari 2007 is er opnieuw een Vlaamse Dag van de cultuureducatie, die zal gaan over cultuureducatie in het beroepsonderwijs.

Bezoekers aan de Dag van de cultuureducatie.

Kennis van taal en historie is een mensenrecht

Geschiedenis en taal zijn twee belangrijke vakken, die er in het onderwijs steeds bekaaidervanaf komen, aldus Kurt Van Eeghem in zijn 'donderpreek'. 'De aandacht verschuift van kennis naar vaardigheden, van kennen naar kunnen.'

MEI '68? HAMER EN SIKKEL? Het zijn begrippen die bij studenten geen enkele associatie meer oproepen, begon Kurt Van Eeghem, die zijn publiek een donderpreek beloofde. 'Hoe komt het dat studenten van nu zulke begrippen niet kunnen plaatsen? Dat komt doordat het onderwijs geen deugdelijke inspanning doet om hen die kennis bij te brengen.'

Om te weten wie hij is, moet ieder mens zichzelf kunnen plaatsen in de historie, stelde Van Eeghem, die op de Vlaamse radio en televisie cultuurprogramma's presenteert. 'Maar leerlingen verlaten de school nu zonder enig historisch besef. Na de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh riep iedereen dat Nederland nooit meer

kent zijn moerstaal niet meer. Hij spreekt geen Nederlands, maar kent ook zijn dialect niet meer. Zelfs ministers spreken in een soort tussentaal.'

In Nederland is het niet veel beter, stelde Van Eeghem, waarna hij op hilarische wijze een loos gesprekje van halve, nietszeggende zinnen tussen drie Nederlanders imiteerde. Het gevolg is dat Vlamingen en Nederlanders elkaar niet meer kunnen verstaan. 'Een Vlaming kan Paul de Leeuw op de Nederlandse televisie niet volgen en een Nederlander verstaat niets van Jambars op de

Kurt Van Eeghem: 'We kweken robotten, jongens en meisjes die vaardigheden hebben aangeleerd, maar die geen opleiding voor het leven hebben gekregen.'

🗣️ 'Pas als je de geschiedenis kent, kun je grotere verbanden leggen'

zou zijn als vroeger. Daarmee vergaten de Nederlanders, zoals Herman Pleij opmerkte, dat hun land is ontstaan met een politieke moord, de moord op Willem van Oranje.'

Daarom pleitte Van Eeghem voor herinvoering van het geschiedenisonderwijs, dat in Nederland én Vlaanderen steeds vaker een keuzevak is of wordt vervangen door een vak als 'mens en maatschappij'. 'Een mens moet leren rechtop te staan, voordat hij kan lopen. Leerlingen moeten eerst de geschiedenis leren, die de humuslaag is voor begrip van al het andere. Pas dan kunnen ze het grote verband leggen.'

Tussentaal

Voor de taal geldt hetzelfde. Van Eeghem: 'De taal is het voertuig voor onze gedachten. Maar ook het taalonderwijs gaat achteruit. De Vlaming

Vlaamse verrekijk. Daarom wordt alles van over de grens ondertiteld. Aan beide zijden.'

Dat zijn pleidooi voor beter taalonderwijs een achterhoedegevecht zou zijn, omdat binnenkort Engels ook onze voertaal zal worden, pareerde Van Eeghem met: 'Iedereen spreekt Engels. Maar hoe?' Hij erkende dat de media op dit vlak een

🗣️ 'De taal is het voertuig voor onze gedachten'

belangrijke verantwoordelijkheid hebben, maar dat de eerste verantwoordelijkheid toch bij het onderwijs ligt. 'Kennis van de taal en de geschiedenis is een mensenrecht', stelde hij. De kwaliteit van dat onderwijs is sterk afhankelijk van de docent, zei Van Eeghem en even droomde hij weg bij de herinnering aan zijn eigen leraar Nederlands, Engels én geschiedenis, die liet zien dat alles met alles te maken heeft. 'Ik moest op mijn tenen lopen om zijn boeiende, denderende lessen te kunnen volgen. Dit was niet zomaar les krijgen, dit was spannend.'

Nadruk op vaardigheden

Ze zijn er nog wel, zulke leraren, maar de spoeling wordt dunner, zei Van Eeghem, die vervolgens de nadruk op het aanleren van vaardigheden in het hedendaagse onderwijs hekelde. 'De aandacht verschuift van kennis naar vaardigheden, van kennen naar kunnen. We kweken robotten, jongens en meisjes die

vaardigheden hebben aangeleerd om te kunnen functioneren in het bedrijfsleven, maar die geen opleiding voor het leven hebben gekregen.' Leerlingen van nu lezen minder boeken, en vakken als muziek en tekenen verdwijnen uit de algemene opleidingen. Dat is onverdraaglijk voor Van Eeghem, die er het voorbeeld bij haalde van de jonge Shakespeare, zoon van een handschoenenmaker. Uit diens biografie had hij het onderwijsprogramma gelicht dat de toekomstige toneelschrijver tot zijn zeventiende had gevolgd. Een programma van bijbel-onderricht, muziek, Latijn, retorica en bestudering van alle klassieke schrijvers. 'Hoe anders is te

verklaren dat deze zoon van een handschoenenmaker later in zijn toneelteksten de mensen zo'n spiegel heeft kunnen voorhouden? Willen wij in deze lage landen aan de zee nog mensen opleiden op dat niveau? Ik vrees dat Mulisch, Hermans, Reve en Claus straks niet meer gelezen zullen worden, omdat men de nuances van hun taal niet begrijpt. Ik vrees dat dramaturgen steeds verder zullen gaan in het aanpassen van Shakespeare-stukken. Daarom is een hervorming van het onderwijs nodig. Eerst de taal, eerst de geschiedenis.'

‘We moeten nu een kwalitatieve slag maken’

Kunst en cultuur zijn in het onderwijs belangrijke instrumenten om een brug te slaan tussen generaties en tussen culturen. Mede daarom kondigde minister Van der Hoeven een subsidie aan van 1,2 miljoen euro voor cultuureducatie.

‘WAT FIJN DAT IK HIER MAG SPREKEN VOOR een zaal waar niet alleen boba’s en boba’s zitten, maar juist de mensen om wie het gaat’, zei minister Maria van der Hoeven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. ‘Door hier aanwezig te zijn geven jullie allemaal aan dat cultuureducatie van groot belang is. Het is goed dat jullie op zo’n dag als vandaag ervaringen uitwisselen.’ Kunst en cultuur zijn ook heel belangrijk in het onderwijs, vond de minister. ‘Niet alleen ter

Niet pessimistisch

Van der Hoeven vertelde uit eigen ervaring over de positieve werking van cultuureducatie. ‘Toen ik in het onderwijs zat, heb ik bij ons op school een paar keer een cabaretavond georganiseerd. Wat daarbij opviel was het enthousiasme van de jonge mensen die eraan meededen. Het maakt niet uit wát je doet, als je maar steeds zorgt dat het de leerlingen raakt en dat ze het spannend vinden. Dat is belangrijker dan het vergaren van kennis.’

👉 **‘Cultuur kan een brug slaan tussen generaties en tussen culturen. Daarom hoop ik dat hier volgend jaar meer mensen uit allochtone culturen in de zaal zullen zitten’**

bevordering van cultuur als doel op zich, maar ook omdat cultuur een brug kan slaan tussen generaties en tussen culturen. Kunst- en cultuureducatie is een belangrijk middel voor de integratie van culturen. Daarom hoop ik dat hier volgend jaar meer mensen uit allochtone culturen in de zaal zullen zitten.’

Maria van der Hoeven: ‘Het is aan u om die kwalitatieve slag waar te maken. Bij de scholen zal straks zichtbaar worden wat het resultaat is.’

Gezien het pleidooi van Kurt Van Eeghem, eerder op de ochtend, moest de zaal om die laatste opmerking wat besmuikt gniffelen. De minister liet zich daardoor niet uit het veld slaan en bepleitte dat scholen kunst- en cultuureducatie een geïntegreerde plaats geven in het onderwijsprogramma. Met instemming meldde ze dan ook dat uit onderzoek is gebleken dat inmiddels 75 procent van de scholen in het voortgezet onderwijs werkt aan de verankering van kunst- en

gericht op culturele diversiteit en talentontwikkeling. De officiële aankondiging volgt in het najaar, als Van der Hoeven haar officiële reactie geeft op het advies uit april van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur over de toekomst van de cultuureducatie. Daarin staat onder meer dat cultuureducatie een kerntaak moet zijn voor culturele instellingen. ‘Daar ben ik het helemaal mee eens’, zei de

👉 **‘Het maakt niet uit wát je doet, als je maar zorgt dat het de leerlingen raakt. Dat is belangrijker dan het vergaren van kennis’**

cultuureducatie in het schoolprogramma. Op honderdvijftig scholen is die verankering al een feit en Van der Hoeven hoopte dat die scholen andere tot voorbeeld zullen zijn. Dat Van Eeghem kritiek had geuit op het huidige onderwijs, was de minister overigens niet ontgaan. ‘Zijn zorg over de kennis van geschiedenis en taal, die hebben we allemaal. Je kunt niet verwachten dat die vakken bij alle jongeren favoriet zijn, maar er ligt op dat vlak zeker een taak voor het onderwijs. Ik vind de ontwikkeling wel zorgelijk, maar ik ben niet pessimistisch.’

Tienduizend euro per project

Van der Hoeven was niet alleen gekomen voor een peptalk. Ze had ook iets uit te delen. De minister kondigde alvast een subsidie van 1,2 miljoen euro aan voor cultuureducatieve projecten

bewindsvrouw, die daarom tevreden vaststelde dat van de CKV-vouchers in het schooljaar 2004-2005 maar liefst 76 procent was besteed. Een miljoen kinderen bezocht met zo’n voucher een culturele instelling, wat die instellingen 5,5 miljoen euro opleverde.

‘De ambitie achter de nieuwe subsidie is om nu ook een kwalitatieve slag te maken’, aldus de minister. De regeling zal worden uitgevoerd door het Fonds Amateur- en Podiumkunsten (FAPK) en de Mondriaan Stichting. Projecten van culturele instellingen met een landelijke uitstraling of voorbeeldfunctie, in samenwerking met scholen, kunnen met minimaal tienduizend euro per aanvraag ondersteund worden. ‘Het is aan u om die kwalitatieve slag waar te maken’, zei Van der Hoeven. ‘Bij de scholen zal straks zichtbaar worden wat het resultaat is.’

Leraren krijgen te weinig training in de kunsten

Overal ter wereld is men overtuigd van de voordelen van kunst- en cultuureducatie op studieresultaten en betrokkenheid van leerlingen. Maar even algemeen is de magere scholing van onderwijzers op dit vlak, ontdekte professor Anne Bamford.

DE SCHOKKENDSTE UITKOMST VAN HAAR onderzoek, naar kunsteducatie in zestig landen, vond Anne Bamford dat overal delen van het kunstonderwijs kwalitatief onder de maat bleken. 'In een kwart van de gevallen was de cultuureducatie zo slecht dat de kinderen beter af waren geweest zonder', zei de hoogleraar aan de Wimbledon School of Art in Londen. Want slecht kunstonderwijs werkt averechts, zo illustreerde Bamford met een voorbeeld: 'Mijn eigen zoon had duidelijk een muzikale aanleg. Dus stuurde ik hem naar muziekles, maar die bleek achteraf zo slecht dat hij binnen twaalf maanden geen enkele belangstelling meer had en sindsdien nooit meer een instrument heeft aangeraakt.'

👉 **'In een kwart van de gevallen was de cultuureducatie zo slecht dat de kinderen beter af waren geweest zonder'**

Bamford deed in 2004 het eerste internationale onderzoek naar de stand van zaken in kunsteducatie, in opdracht van UNESCO, de International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (IFACCA) en de Australische Council for the Arts. Eerder dit jaar publiceerde ze haar bevindingen in het rapport 'The Wow Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education'.

Zilvermeden in Bhutan

Bamford stelde vast dat kunst vrijwel overal onderdeel is van het onderwijsbeleid. Maar ook constateerde ze dat er vaak grote verschillen zijn tussen het geschreven beleid en de werkelijkheid op de scholen. Verder bleken er grote verschillen

te zijn in wat landen tot kunst en cultuur rekenen. De term kunsteducatie blijkt ook erg plaats- en cultuurgebonden. Bamford: 'In Bhutan, waar de welvaart tegenwoordig wordt uitgedrukt met een geluksindex, worden zang, muziek en dans niet op school onderwezen. Tot de kunst- en cultuurlessen horen daar ambachten zoals zilversmeden en ook digitale vaardigheden.' Bamford merkte dat het bijna overal droevig is gesteld met de opleiding van leerkrachten. 'De meeste onderwijzers hebben weinig training in kunst- en cultuureducatie gehad', zei Bamford. 'Hetzelfde geldt voor het voortgezet onderwijs, waar docenten gemiddeld minder dan drie maanden training in de kunsten hebben genoten.

Daarom is mijn advies: als je weinig geld te besteden hebt, stop het dan in nascholing van de mensen die al op scholen actief zijn.' Ondertussen is wel bewezen dat kunsteducatie grote voordelen biedt. Driekwart van de

👉 **'Als je weinig geld hebt, stop het dan in nascholing van onderwijzers die al op scholen actief zijn'**

onderzochte landen constateert verbeterde studieprestaties. Aandacht voor kunst blijkt voor kinderen belangrijk bij het ontwikkelen van een eigen identiteit en bovendien is op scholen waar kunstonderwijs wordt gegeven minder verzuim. Ook blijken de leraren er langer te blijven werken.

Anne Bamford: 'Kunstlessen moeten toegankelijk zijn voor iedereen, want niets is zo demotiverend als tegen een kind te zeggen dat hij niet goed genoeg kan zingen voor een plek in het koor.'

Zorg voor evaluatie

Bamford noemde vervolgens een aantal voorwaarden voor effectieve kunsteducatie. 'Je hebt een actieve en langdurige samenwerking nodig met creatieve mensen en organisaties buiten de school. De kunstlessen moeten toegankelijk zijn voor iedereen, want niets is zo demotiverend als zeggen dat een kind niet goed genoeg is voor het koor.' Scholen moeten blijven werken aan professionele ontwikkeling en moeten zich flexibel

opstellen in de samenwerking met kunstinstellingen. En die samenwerking moet geëvalueerd worden. 'Bijna nooit zie je dat er geld is voor evaluatie. Vraag bij een subsidieaanvraag daarom tien procent meer dan het bedrag dat je nodig hebt voor vastlegging en evaluatie van je project.' Ten slotte besprak Bamford in het kort karakteristieken van kunsteducatie in Denemarken, Nederland en Vlaanderen. In Denemarken, waar Bamford net een uitgebreide studie voltooide, is veel geld beschikbaar voor cultuureducatie, maar net als overal kan de professionele kwaliteit van de onderwijzers nog wel beter. Bamford was te spreken over de langdurige relaties die scholen en instellingen in Nederland aangaan en het systeem van vouchers. De cultuur van ervaringen delen en uitvoeringen geven noemde Bamford 'een van jullie sterkste troeven'. Maar ze was kritisch over beleidsdoelen als 'het bouwen van democratische competenties' en 'het opbouwen van toekomstig publiek'. Over de situatie in Vlaanderen zei Bamford onder meer dat er te veel wordt geleund op een paar 'helden die de kar trekken' en dat er aandacht nodig is voor de opleiding van onderwijzers.

Illustraties uit de presentatie van Anne Bamford.

De ideale uitgaansavond

Scholieren zelf hun ideale uitgaansavond laten organiseren, in samenwerking met een lokaal poppodium. Dat is de essentie van Do it!, een goed voorbeeld van de verbinding tussen binnen- en buitenschools cultureel aanbod.

Alledrie komen ze regelmatig op scholen voor voortgezet onderwijs: Leonie Meekers van poppodium Hedon in Zwolle, Guido de Jongh van het Metropool in Hengelo en Erik Delobel van het Burgerweeshuis in Deventer. Ze nodigen er leerlingen uit, van vmbo tot vwo, om hun ideale uitgaansavond te bedenken. Daarbij kan alles: multimedia, film, cabaret, mode, muziek, of bij voorkeur een mix van disciplines. Het poppodium combineert de beste ideeën en gaat het project vervolgens met een aantal leerlingen uitvoeren. Er kunnen bands worden

toegang betalen met CKV-vouchers, dus het kost de scholen niets.

Plezier maken

Siska Diddens van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR) gaf een ander voorbeeld van de afstemming van binnen- en buitenschools aanbod. De SKVR organiseert voor jongeren op school

‘De docent ziet wat de leerlingen interessant vinden, zowel binnen als buiten de school’

ingevoerd, maar leerlingen mogen natuurlijk ook zelf optreden. Elf poppodia in Nederland organiseren op deze manier vier keer per jaar Do it!. Het project wordt gefinancierd door provincie, gemeente en de Vereniging van Nederlandse Poppodia (VNP). De leerlingen kunnen de

kunstprojecten onder de verzamelnaam ARTRAX. Daarbij wordt veel samengewerkt met de Brede School in Rotterdam. ‘Binnen die jongerenprojecten is vooral de relatie die wordt opgebouwd met de deelnemers van belang’, zei Diddens. ‘Daarom is de rol van de

docent zo belangrijk. Die ziet namelijk wat de leerlingen interessant vinden, zowel binnen als buiten de school, en kan ze wijzen op andere activiteiten die daarbij passen. In het algemeen geldt dat het jongeren bij dit soort projecten vooral gaat om zichzelf te laten zien, elkaar te ontmoeten, plezier te maken en hun talenten te ontwikkelen. Waarschijnlijk dat daarom het open podium van de SKVR zo’n enorm succes is.’

Meer vrijheid voor de school

Per 1 augustus verandert er veel in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Scholen krijgen meer vrijheid bij het aanbieden van onderwijs.

Wanneer overleed Karel Appel? Projectmedewerker Fred Chevalking van Onderbouw-VO vuurde vragen af op de zaal. Omdat men al veel bleek te weten, vroeg de quizmaster naar de sterfdatum van de beroemde schilder, zodat er een kleinere groep overbleef. Toen er nog maar twee deelnemers over waren, luidde de vraag: ‘Wie bepaalt straks het niveau na klas 2?’ Het antwoord: de school.

mens en maatschappij, kunst en cultuur, en sport en beweging. Er komen 58 leerdoelen in plaats van de driehonderd precies omschreven kerndoelen waar de onderbouw nu mee worstelt. Tweederde van de schooltijd is hiervoor gereserveerd. De overige tijd is voor kennisverdieping of -verbreding.

Een school kan zich gaan profileren met behulp van kunst en cultuur

Fred Chevalking en zijn collega Jonneke Adolfsen lichtten enkele van de veranderingen per 1 augustus toe. Scholen kunnen straks keuzes maken die recht doen aan de individuele leerlingen en aan het karakter van de school. Ze moeten wel zorgen voor voldoende samenhang in het lesaanbod. Dat doen ze aan de hand van ‘domeinen’. De zeven domeinen die altijd aan bod komen zijn Nederlands, Engels, wiskunde, mens en natuur,

Zo kan er in Friesland Fries worden gegeven en op een gymnasium Grieks en Latijn, maar de school kan zich ook gaan profileren als een ‘sportschool’ of als een school waar kunst en cultuur de toon aangeven.

Geen nieuw experiment

‘Het onderwijsveld wilde deze ruimte, wij hebben geprobeerd het te formuleren in een wetsvoorstel’, reageerde Adolfsen op iemand

uit de zaal, die de vrees uitsprak dat het onderwijs weer met een experiment te maken krijgt.

Wat betekent het nieuwe onderbouwmodel voor kunst en cultuur? Alle scholen moeten aandacht besteden aan dit domein en daarnaast kan een school zich profileren met het kunst- en cultuuraanbod. Om dit te realiseren worden scholen veel meer dan voorheen gestimuleerd om samen te werken met culturele instellingen in de eigen omgeving.

Laat de canon veelkleurig zijn

De Commissie-Van Oostrom is bezig met het opstellen van een canon voor 'gedeelde (cultuur)historische kennis'. Hoe valt zo'n canon te rijmen met een multicultureel samengestelde bevolking?

Volgens de eerste inleider, directeur Wim Manuhutu van het Moluks Historisch Museum in Utrecht, is de Nederlandse geschiedenis veelkleurig. 'Dus is de canon dat ook.' De ontdekkingsreizen van de Nederlanders, de VOC en de kolonisatie van onder andere Indonesië vormen uitstekende aanknopingspunten voor nieuwe zienswijzen op een gemeenschappelijke geschiedenis, zei hij. 'Het is de verantwoordelijkheid van de betrokken culturele instellingen om die aanknopingspunten te bieden.' Zij moeten autochtone Nederlanders laten zien dat het opnemen van immigratiegolven past in een lange

45 islamitische scholen voor primair en voortgezet onderwijs, was het daar wel mee eens. 'Maar betekent dit dat men los moet komen van zijn achtergrond?', vroeg hij zich af. Door een westerse canon neer te zetten, ontken je de achtergrond van de nieuwe Nederlanders. Je zegt dan impliciet dat hun 'roots' niets waard zijn. En dat kan leiden tot spanningen. Bal bepleitte daarom een canon die ook voor nieuwe Nederlanders een inspiratiebron kan zijn. 'De canon als

'De canon moet overtuigend en inspirerend zijn, óók voor nieuwe Nederlanders. We moeten er een positief richtpunt van maken'

traditie, terwijl immigranten en hun nakomelingen moeten inzien dat ze moeten kiezen: integreren of Nederland verlaten.

Rasit Bal, voorzitter van de ISBO, organisatie van

overdrachtspunt moet overtuigend en inspirerend zijn, óók voor nieuwe Nederlanders', zei hij. 'We moeten er een positief richtpunt van maken.'

Wederzijdse belangstelling

Op de vraag hoe culturele instellingen hier een bijdrage aan kunnen leveren, riepen beide inleiders op tot eerlijkheid en openheid. De basis voor een goed functionerende maatschappij en een goed leefklimaat is authentieke, wederzijdse belangstelling en betrokkenheid, zei Bal. Wanneer de dominante, witte cultuur stappen zet richting minderheden, dan kan en mag zij iets terugverwachten.

Manuhutu: 'Vervals de geschiedenis niet, laat ook de zwarte kanten van bijvoorbeeld de kolonisatie zien. Betrek nadrukkelijk vertegenwoordigers van minderheden bij de presentaties en het beleid.'

Passend aanbod vergt overleg met scholen

Met de CKV-vouchers op zak hebben scholen en leerlingen in theorie de mogelijkheid om kunstproducenten tot een bepaald aanbod te dwingen. Maar werkt dat in de praktijk ook zo?

Volgens Jennet Sintenie van CJP maken scholen gewoon gebruik van het aanbod dat er is. Culturele instellingen en creatieve ondernemers ontwikkelen wel steeds vaker aanbod voor scholen, zei ze, maar niet specifiek in reactie op een vraag.

Zo is het ook bij Het Gelders Orkest, dat met een gericht educatief beleid jaarlijks zo'n 21.000 leerlingen uit het primair en voortgezet onderwijs bereikt. Het orkest vraagt de deelnemende scholen altijd hoe zij het aanbod hebben ervaren, vertelde Agnes Bolwiender, maar het is nog nooit door een school benaderd met een specifieke vraag.

Individuele leerlingen zijn moeilijker te bereiken

Of culturele instellingen jongeren bereiken is een keuze van die instellingen, zei Demelza van Gerwen van de Stadsschouwburg Eindhoven. Haar directeur is een groot voorstander van cultuureducatie, waardoor er bij de schouwburg geld beschikbaar is om contacten te onderhouden

met scholen. Via die contacten probeert Van Gerwen docenten te enthousiasmeren en te achterhalen wat de leerlingen willen zien. In Haarlem was sprake van werkelijke samenwerking toen het Teylers Museum scholen uit de omgeving uitnodigde te bedenken wat zij van het museum zouden willen, vertelde een van de deelnemers. Samen realiseerden ze een mooi project.

Liever één algemene vraag

Contact is nodig om een passend aanbod te realiseren, vonden ook deelnemers uit de zaal. Culturele instellingen moeten zich daarbij richten op de belevingswereld van jongeren en scholen moeten leren wat er bij de instellingen te koop is. Toch zou Bolwiender van Het Gelders Orkest niet graag voor iedere school aanbod op maat maken. Zij krijgt liever een algemene vraag namens alle scholen. Van Gerwen zei die vraag te zoeken door jaarlijks bij de scholen langs te gaan en te horen welke wensen er zijn. Daar kan zij dan het aanbod voor scholen op aanpassen. Moeilijker is het om individuele leerlingen te bereiken. Bert Harskamp van Kunst & Cultuur

Drenthe maakte daarom onderscheid tussen educatie en vrijetijdsbesteding. De educatieve benadering biedt duidelijk meer mogelijkheden om tot afstemming van echt aanbod te komen.

Een tentoonstelling waar je naar móet kijken

De tentoonstelling *Wonderkamers* is de eerste permanente tentoonstelling in een Nederlands kunstmuseum die primair is gericht op het voortgezet onderwijs.

Deze tentoonstelling breekt met het beeld dat een museum saai is', zei Jet van Overeem, conservator educatie van het Gemeentemuseum Den Haag, die een inleiding gaf op de expositie in de kelders van het museum. De tentoonstelling bestaat uit een centraal gedeelte, *De Opstelling*, waarin honderden objecten uit de collectie van het museum op theaterlijke wijze staan opgesteld. Nu eens niet kunsthistorisch gerangschikt, maar op kleur of motief. Daaromheen staan dertien kabinetten met verschillende thema's, de

inleiding op het reguliere kunstmuseum.

Brug naar het museum

'Voor het basisonderwijs was al genoeg aanbod. Daarom wilde ik graag iets voor de lastigste groep van 13- tot 18-jarigen maken', vertelde Van Overeem. 'Ik wilde echter niet de belevingswereld van leerlingen als uitgangspunt nemen, maar een brug slaan naar het klassieke museum. Kunst moest het uitgangspunt blijven. Ik wilde proberen het

🐞 **'Ik wilde niet uitgaan van de belevingswereld van leerlingen. Kunst moest het uitgangspunt blijven'**

Wonderkamers, waar de leerlingen opdrachten kunnen doen.

Elke *Wonderkamer* is een wereld op zich, met een eigen sfeer die past bij het onderwerp. Leerlingen worden aangesproken op hun verbeeldingskracht en geprikkeld om hun kennis te testen en te vergroten op het gebied van mode, muziek, kunstnijverheid en moderne kunst. *Wonderkamers* is bedoeld als een spannende

eigentijdse en het referentiekader van jongeren tot uiting te brengen in de presentatiemiddelen.'

Voor de expositie peilde het museum de mening van docenten in het voortgezet onderwijs. Daaruit bleek onder meer dat de docenten het Haags Gemeentemuseum voor hun leerlingen te statisch vonden. Ze gaven ook aan dat leerlingen tijdens hun bezoek iets moeten kunnen doen.

Die doe-activiteiten wilde Van Overeem niet in een

aparte ruimte onderbrengen, maar integreren in de presentatie zelf. 'Leerlingen kunnen er tekenen, muziek maken, zichzelf verkleden en op de computer werken. Het hart van de tentoonstelling is vooral gericht op kijken. Ik wilde het zo maken dat je wel móet kijken. Het mooiste zou ik het vinden, als een leerling in het weekend zelfstandig nog eens terugkeert om iets opnieuw te bekijken. Als dát gebeurt, ben ik zo gelukkig dat ik opstijg.'

De doelgroep aan het woord

Multiculturele groepen zijn niet zo lastig te bereiken als vaak wordt gedacht. Met enige creativiteit zijn er zeer succesvolle cultuureducatieprogramma's mogelijk. Twee voorbeelden.

De leerlingen waren nog nooit in een theater of museum geweest, vertelden Frits Wiolders en Laetitia Bartelink van het Johan de Witt College, een brede scholengemeenschap in Den Haag. Samen met het centrum voor amateurkunst Culturalis (voorheen Zcala) zetten ze een lichttechniekproject op, speciaal voor deze leerlingen van groep 2-vmbo, allemaal allochtoon, die de leerrichting Techniek Breed volgen. Om te beginnen bezochten de leerlingen een

theater een lichtplan. Toen vielen theorie en praktijk samen.

Stoemp

In Brussel zag de Koninklijke Vlaamse Schouwburg zich na een verhuizing naar een multiculturele buitenwijk gedwongen tot een heroriëntatie. Publieksmedewerker Anja Stroobants vertelde dat de schouwburg zich uiteindelijk realiseerde dat haar werk op drie

🐞 **Aanvankelijk kostte het moeite en tijd om het vertrouwen te winnen van de Marokkaanse jongeren**

voorstelling. Na afloop konden ze spreken met de acteurs en technici, en ook op school werd er in verschillende lessen op doorgegaan. Daarna volgde een workshop in het theater, waarin de leerlingen afwisselend in de rol van acteur, technicus en publiek traden. Uiteindelijk maakten de leerlingen samen met een technicus van het

pilaren steunde: de ontstaansgeschiedenis van België en haar koloniale verleden (in Kongo), het Vlaamse repertoire en de islam. Het project dat Stroobants toelichtte had de derde pilaar als uitgangspunt. Om het negatieve beeld van Belgen over Marokkanen te keren, wilde men de Marokkanen zelf aan het woord laten. Zo

ontstond de jongerenvoorstelling *Stoemp*. Aanvankelijk kostte het tijd en moeite om het vertrouwen te winnen van de Marokkaanse jongeren. Toen dat eenmaal gelukt was, sloten zeven professionele schrijvers zich bij het project aan om de verhalen van de jongeren op te schrijven. De uiteindelijke voorstelling was een succes. Aanvankelijk kwamen vooral familie en vrienden kijken, maar al snel verbreedde het publiek zich. De schouwburg is inmiddels weer terugverhuisd naar het centrum van de stad, waar dezelfde werkwijze wordt gevolgd. Het nieuwe publiek blijft daardoor komen.

Het museum komt naar je toe

Als de school niet naar het museum komt, komt het museum naar de school. De museale context is allang niet meer zaligmakend, blijkt uit drie vernieuwende voorbeelden.

Het duurde even voor de deelnemers door hadden dat het niet zomaar een oud schilderij was waar zij naar keken. Sofie Vermeiren van het Museum voor Hedendaagse Kunst in Antwerpen had hun 'een landschap uit 1910' voorgespiegeld. Maar toen ontdekten ze dat het weelderige bladerdak van de boom langzaam meewuifde met de wind. Er kwamen 'ooohs' en 'aaahs' en een deelnemer wilde het kunstwerk – een video van een ansichtkaart

Diana Herz presenteerde een museum dat nog niet bestaat, het Museum aan de Stroom (MAS), het nieuwe stadsmuseum van Antwerpen. Dat heeft expliciet jongeren als doelgroep op het oog. Geen gemakkelijke opgave voor een havenstad met tientallen minderheden, die tezamen binnenkort een meerderheid vormen. Het Antwerpse erfgoed zegt deze jongeren meestal niets, terwijl de collecties die worden

🐼 **'Het museum als middel en niet als doel waar jongeren naartoe moeten is een grote uitdaging'**

waarin die wuivende boom werd geprojecteerd – meteen aanschaffen.

Dit is een voorbeeld van wat de educatieafdeling van het Antwerpse museum in huis heeft. Naast de basis rondleiding zijn er programma's voor alle leeftijdsgroepen. Zowel volwassenen als kinderen kunnen kiezen uit de thema's 'kunst en maatschappij', 'kunst en ondernemen' en 'kunst en taal'.

samengebracht in het MAS juist bestaan uit het materiële erfgoed van de stad en haar bewoners.

Doelgroep formuleert beleid

'Het MAS heeft alles in zich om een zoete flop te worden', zo merkte Herz minzaam op. Daarom wordt de doelgroep actief betrokken bij het formuleren van het toekomstige

tentoonstellingsbeleid. Op deze manier wordt 'het museum dat nog niet bestaat' in de praktijk een middel om jongeren met het erfgoed van hun stad in contact te brengen. Het museum als middel en niet als doel waar jongeren 'naartoe moeten', is een grote uitdaging, aldus Diana Herz. Edwin Jacobs, tot voor kort directeur van het Museum Jan Cunen in Oss, gaf een voorbeeld hoe het museum naar de school kan gaan. Dankzij een ingrijpende verbouwing van de school werden drie klaslokalen museumzaal. Het museum werd een speelveld waar leerlingen na schooltijd door konden gaan met een museale ontdekkingstocht.

Veel animo voor cultuurprofielschool

Een cultuurprofielschool is een school die zich bewust profileert op het gebied van kunst en cultuur. Er bleek veel meer belangstelling voor te zijn dan het ministerie had gedacht.

Met het project Cultuurprofielscholen in het voortgezet onderwijs wil het ministerie van OCW een extra impuls geven aan het cultuurbeleid van scholen. Scholen werden uitgenodigd mee te doen aan een pilot. Daarvoor kreeg het ministerie 106 aanmeldingen, terwijl er slechts geld was voor vier.

Antoine Gerrits, secretaris van de begeleidingscommissie cultuurprofielscholen: 'Veel aanvragen bleken subsidiabel, dus dat belooft veel. Daarom zijn we met de minister gaan praten.' Uiteindelijk kregen 24 scholen de kans zich twee jaar lang, met gemiddeld veertigduizend euro subsidie, te ontwikkelen tot cultuurprofielschool. Cultuurprofielscholen kunnen zich ontwikkelen langs twee lijnen: curriculumontwikkeling (voor alle leerlingen) of talentontwikkeling (voor talentvolle leerlingen). In het eerste geval worden kunst en cultuur vakoverstijgend ingezet, in samenwerking met externe culturele instellingen. Waar talentontwikkeling voorop staat, functioneren de scholen als een soort vooropleiding. Belangrijke externe

samenwerkingspartner is het kunstonderwijs.

Profiel vastleggen in beleidsplan

Gerrits vertelde dat de begeleidingscommissie in het najaar van 2005 alle scholen bezocht. Daaruit kwamen verschillende aandachtspunten naar voren. Zo is betrokkenheid van leerlingen een eerste vereiste. Een aantal scholen heeft leerlingen een klankbordfunctie gegeven en steeds meer scholen richten organisatiebureautjes in, waarbij

🐼 **'Als je per se wilt als school, dan vind je wel een manier om door te gaan'**

leerlingen zelfstandig opdrachten werven en uitvoeren. Even belangrijk is het draagvlak te creëren onder docenten, in het bijzonder niet-kunstvakdocenten. Een derde aanbevelingspunt is het inrichten van een structurele evaluatie. De samenwerking met externe partners blijkt wisselend te verlopen. Nog altijd werkt slechts

eenderde van de scholen met culturele partners samen op basis van gelijkwaardigheid. De meeste van hen werken nog steeds vooral aanbodgericht. Ten slotte wees Gerrits op de noodzaak van

vastlegging van het cultuurprofiel in het beleidsplan van de school. Met de vastlegging wordt het minder afhankelijk van één trekker en van tijdelijke subsidies. 'Als je per se wilt als school, dan vind je wel een manier om door te gaan.'

De ongebonden bemiddelaar

In verschillende provincies bestaan regionale platforms, waarin vraag en aanbod samenkomen. Zuid-Holland werkt met twaalf 'cultuurbemiddelaars', die zich concentreren op het specifieke van hun regio.

In Limburg heten ze cultuurscouten, Noord-Brabant heeft 'marktplaatsen' en ook in provincies als Noord-Holland en Groningen is er een regionale aanpak voor cultuureducatie. André Kok, projectleider van de regionale platforms in Zuid-Holland, vertelde dat de provincie vier jaar geleden is begonnen met het opzetten van netwerken in regio's. Elke regio heeft zijn eigen karakter, bepaald door essentiële karakteristieken zoals: bevolkingssamenstelling, infrastructuur en de verhouding tussen erfgoed en kunst. Negen van de twaalf regio's zijn

kwamen de vragen en adviezen op gang. Voordelen zijn, aldus Visschedijk, dat hij de regio goed kent en er woont, hij heeft zelf veel onderwijservaring, zodat hij scholen goed kan adviseren, en hij zorgt dat het aanbod ieder jaar in een krantje wordt gebundeld.

Vanuit de zaal kwam de vraag of er wel altijd voldoende regionaal aanbod is. Dat was volgens

De uitvoerend medewerker was wel bereid tot samenwerking, maar de directie frustreerde dit soms, omdat de eigen profilering voorging. 'Niets van aantrekken', reageerde Visschedijk, 'gewoon je eigen gang gaan.' Er moet natuurlijk wel tijd en geld beschikbaar zijn, maar: 'Dit project legt daarvoor gelukkig de bodem.' In Zuid-Holland is er 25.000 euro per regio beschikbaar. Een beleidsmedewerker van OCW proefde een te klagerige sfeer wat betreft de motivatie van docenten en de randvoorwaarden. 'De regelgeving is versoepeld en er is meer geld dan ooit voor cultuureducatie. Scholen en instellingen hebben alle kans om het zonder drempels over de inhoud te hebben.'

'De regelgeving is versoepeld en er is meer geld dan ooit voor cultuureducatie'

gericht op het platteland, de overige zijn sterk verbonden aan een nabijgelegen stad. De werkwijze van de cultuurbemiddelaar en de vorm van het netwerk kan dus ook van regio tot regio verschillen.

Kees Visschedijk is cultuurbemiddelaar in de regio Rijnstreek, tot tevredenheid van de hier gelegen VO-scholen. Aanvankelijk was er wat scepsis, vertelde hij. Het bestaande netwerk vond dat het al jaren goed ging. Maar gaandeweg

Visschedijk geen punt. 'Er is altijd wel wat, dat is het verrassende. Bovendien kan de cultuurbemiddelaar het aanbod verder helpen ontwikkelen.'

Directie houdt vast aan profilering

Vertegenwoordigers van culturele instellingen in de zaal beaamden het belang van een ongebonden bemiddelaar. Wel hadden ze soms problemen om tegemoet te komen aan de vragen die ze kregen.

Dansen in het museum

De gemiddelde leeftijd van bezoekers in het Haagse Gemeentemuseum is 54 jaar. Het bijbehorende GEM/Fotomuseum richt zich op een jonger publiek, tussen de 35 en 45 jaar.

GEM Museum voor Actuele Kunst en Fotomuseum Den Haag zijn zelfstandige units van het Gemeentemuseum Den Haag, vertelde marketingmanager Maarten van Os ter inleiding op een bezoek aan het museum. Ze hebben een eigen tentoonstellingsbeleid en een eigen huisstijl, met een jonge, verfrissende uitstraling. Zo worden er bijvoorbeeld openingsfeesten georganiseerd, met dj's, waar het

de programmering 'jong', met veel werk van net afgestudeerde kunstenaars. Per jaar trekt het museum zo'n 35.000 bezoekers, waarbij veel mensen van het Gemeentemuseum 'even doorlopen' naar het GEM/Fotomuseum. De bezoekerscijfers stijgen hierdoor, maar ook de gemiddelde leeftijd, die nu op 47 jaar ligt. In het GEM komen relatief

De bezoekerscijfers stijgen, maar ook de gemiddelde leeftijd

publiek kan dansen en 's avonds de tentoonstelling bezoeken. Daarnaast is er een café-restaurant, Gember, met een groot terras, dat bijdraagt aan de jonge, hedendaagse uitstraling. In GEM is ook

veel jong volwassenen, het Fotomuseum krijgt vooral bezoekers in de leeftijd van veertig tot vijftig jaar.

Voor jongeren tot achttien jaar, vertelde Van Os, heeft het Gemeentemuseum de zogeheten 'Wonderkamers' (zie sessie A.5). En studenten? 'Die lijken het te druk te hebben met andere zaken.'

Kinderen vullen het beeld met verhalen

Gemeenschapskunst, sociale cohesie, community arts – er zijn verschillende namen voor projecten met een sociaal-maatschappelijke doelstelling. Soms zijn ze gericht op kinderen, soms op het vergroten van gemeenschapszin.

Kunstenaar Koen Vanmechelen doet regelmatig projecten met kinderen: straatkinderen in India, getraumatiseerde kinderen in een 'vertrouwenscentrum' of gewoon leerlingen op een school. Het vertrekpunt daarbij is het eerste beeld dat hij ooit maakte: een golem, een joodse sagenfiguur. Deelnemers aan zijn projecten bouwen soms zelf zo'n golem, in de vorm van een groot karkas. Ter hoogte van het hart heeft het

een vertrouwenscentrum, worden de teksten juist vernietigd. Als onderdeel van hun therapie schrijven kinderen op wat ze aan niemand durven te vertellen. Ze verbergen hun brieven daarna in de golem, die ze verteert.

De zaal vond het een mooi verhaal. 'Het is belangrijk voor kinderen zich te kunnen openen', luidde een van de reacties.

Als onderdeel van hun therapie schrijven kinderen op wat ze aan niemand durven te vertellen

beeld een deur, waar je boodschappen achter kunt verbergen.

De Belgische Stichting Lezen heeft een beeld van hem geadopteerd, vertelde hij, dat op reis gaat. Kinderen vullen de golem met gedichten en verhalen. Op andere plaatsen kunnen kinderen die teksten dan lezen. Bij een ander project, voor

Kunstwerk voor de wijk

Marja van Hoesen had een heel ander voorbeeld van community arts. Ze is cultuurcoördinator van het Friesland College (ROC) en was leider van het project Bloemplastiek: een kunstwerk dat is gemaakt voor de wijk Aldlan in Leeuwarden. Leerlingen van haar school hebben het beeld

gemaakt, in samenwerking met kunstenaar Marco Goldenberg. Andere betrokkenen waren: de gemeente, het wijkpanel, het centrum voor de kunsten Keunstwurk en personeel van het technolyceum. Het resultaat was een gestileerde plant, met wortelkluit en bloem, waarin de namen zijn verwerkt van inheemse waterplanten en grassen.

Een goed voorbeeld van community arts, vonden de aanwezigen. 'Het is een samenwerking tussen mensen uit de gemeenschap en het gaat ook om artistieke ontwikkeling.'

Op zoek naar kansarme jongeren

Kansarme jongeren zijn best te bereiken, maar meestal moet je ze gaan opzoeken: in de kantine of het jongerencentrum. Succesvolle projecten uit Utrecht en Gelderland.

Om jonge talenten te vinden voor Plankenkoorts springt Mark van Rijn van het Utrechts Centrum voor de Kunsten (UCK) soms op tafels in vmbo-kantines, begint hard te rappen en zet de versterker wat verder open. Wat is dat voor een gek, hoort hij de leerlingen uit achterstandswijken als Overvecht of Kanaleneiland hardop denken. Eenmaal terug op de grond legt hij uit dat Plankenkoorts een talentenjacht is, waarvoor je auditie kunt doen in de categorieën dans, rap, zang of bands.

Die auditie is om het vrijblijvende ervan af te halen, legde Van Rijn uit, want uiteindelijk halen alle gemotiveerde deelnemers de vier gratis lessen

winnaars krijgen een baan aangeboden bij het UCK: zij worden de nieuwe coaches voor de volgende rondes.

Opleiding tot webmaster

In Gelderland worden kansarme jongeren ook opgezocht, vooral in jongerencentra. In Arnhem biedt de Stichting Beleven breedteprojecten, zoals een cursus en sociaal-artistieke projecten. Twee stagiaires van Beleven, Sanne Ahlers en Renee Royers, vertelden enthousiast over zo'n sociaal-artistiek project:

Die auditie is om het vrijblijvende ervan af te halen

die Plankenkoorts aanbiedt. Hierna volgen voorrondes met publiek. Ouders en buurtbewoners zien de eerste resultaten en de jongeren krijgen podiumervaring. De winnaars gaan door naar de finale van de talentenjacht, en de uiteindelijke

Kunst te Water. In dit project werken zes kunstenaars samen met basisschoolleerlingen om kunstwerken te realiseren in het vele water dat de nieuwe wijken van Arnhem-Zuid omringt. Debbie den Besten is projectmanager van

Streetwise, een Gelders servicebureau voor vooral de kleinere Gelderse gemeentes. Zij vertelde over een pilotproject voor drie jaar om jongerencentra te stimuleren kunst en cultuur standaard op te nemen in hun programmering. Ook hier krijgen jongeren de kans een cultureel beroep te gaan uitoefenen. Via een intensieve opleiding van één tot drie jaar, verzorgd door het ROC samen met vakdocenten, wordt deze moeilijk bereikbare groep opgeleid tot webmaster, artiest of vakdocent nieuwe kunsten.

Verbindende factoren zoeken

Veel cultuurprojecten in Nederland zijn eenmalig, hoogstens geschikt voor het losmaken van interesse. 'Impulsbeleid' noemde Tijl Bossuyt dat. In Antwerpen werkt hij aan duurzame samenwerkingsverbanden met scholen.

Het traditionele beeld, aldus Bossuyt, is dat de school vraagt om een brood. Vervolgens komt de aanbieder van cultuureducatie aanzetten met een taart. 'Beide partijen weten het beter en uiteindelijk is niemand tevreden.' Bij De Veerman, de Antwerpse cultuureducatie-instelling waar hij de scepter zwaait, eet men 'gesneden brood' en dat brood is dan ook nog eens samen gebakken. Met die beeldspraak wilde Bossuyt aangeven hoe

Tijd om te overtuigen

Bossuyts werkwijze is relatief tijdrovend. Maar, zei hij: 'Tijd nemen is belangrijk om mensen te overtuigen.' Ambtenaren probeert hij zo veel mogelijk te omzeilen, hij richt zich liever op politici. Die zijn met goede argumenten wel te overtuigen. Op de scholen is zijn stelregel dat zeventig procent van de leraren achter een project moet staan, anders is de motivatie te laag.

🐼 **'Je moet geen marketingpraatjes houden, daar zijn docenten allergisch voor. Het gaat om authentieke argumenten'**

de samenwerking is met scholen: vraaggericht en in nauw overleg. De Veerman maakt voorstellen en kaders, maar de school neemt alle beslissingen. 'Alleen door de school centraal te stellen krijg je bestendinging en verankering', is de overtuiging van Bossuyt.

'Je moet geen marketingpraatjes houden, daar zijn docenten allergisch voor. Het gaat om authentieke argumenten.' Heeft hij overal succes? Het voortgezet onderwijs is ingewikkelder dan het primair onderwijs, geeft hij toe. Toch heeft hij zelfs bij een school voor

techniek een cultuurproject weten te realiseren, rondom beeldenpark Middelheim, waarin de betrokkenheid van kunstenaars met techniek een grote rol speelde. 'Het helpt om te zoeken naar verbindende factoren.'

Vernieuwend erfgoed en oude kunst

Er zijn veel verschillen tussen kunsteducatie en erfgoededucatie – vaak samen aangeduid als cultuureducatie. Maar de twee zijn prima te combineren, en de betrokkenen kunnen iets leren van elkaar.

Bij kunst gaat het om een persoonlijke interpretatie, erfgoed krijgt betekenis in een historische context. Kunst kan verwarring oproepen ('het is een positief minitrauma'), bij erfgoed gaat het om herkenbaarheid. Vera Bergman en Elisabeth Wiessner hielden beiden een verhaal over kunst en erfgoed. Bergman werkt bij het Brabants Instituut voor School en Kunst (BISK), Elisabeth Wiessner bij Erfgoed Actueel. Waar ze het over eens waren is dat de twee

🐼 **'Als het gaat om historisch besef kan de sector cultuureducatie wel wat leren'**

disciplines iets van elkaar kunnen leren. 'In de huidige kunsteducatie', vond Bergman, 'zie je vaak dat het gaat om moderne uitingen, zoals moderne dans en moderne kunst – terwijl het Zwanenmeer in Rusland standaard op het

programma staat. Als het gaat om historisch besef, kan de sector cultuureducatie in Nederland dus wel wat leren.'

'Erfgoed', zei Wiessner, 'heeft vaak het predicaat "saai". Dat is ten onrechte, want ook bij erfgoed speelt het element verwondering een rol, net als bij kunst. Maar het mag allemaal wel wat vernieuwender.'

Eén loket voor scholen

De deelnemers vonden dat de verschillen wat al te sterk waren aangezet. Docenten merken het verschil vaak niet eens, vond iemand, dus de twee zijn goed te combineren. Er kwamen verschillende geslaagde combinatieprojecten ter sprake, onder andere in het Spaarnestad Fotoarchief. Moeten ondersteunende instellingen voor kunst- en erfgoededucatie zich beperken tot hun eigen terrein? De zaal vond van niet. Scholen vragen om één loket. Bovendien zijn er veel overeenkomsten bij de gebruikte didactiek.

Jongeren treden op voor jongeren

De spelers bij Jongerentheater 020 zitten vaak nog op school, op een ROC, net zoals de toeschouwers. Via het spelen bij 020 krijgen ze de kans om hun talenten te ontwikkelen. Ook de onderwerpen liggen dicht bij de belevingswereld van de spelers en hun publiek.

De hoofdpersoon in Vallen, waar Jongerentheater 020 een medley van liet zien, is op zoek naar antwoorden over het geheime verleden van zijn overleden opa. Dan ontmoet hij een man, die hem op iedere vraag een antwoord lijkt te kunnen geven. Hij krijgt waarschuwingen, onder andere van zijn vriendin, dat hij moet oppassen. Maar toch raakt hij via die man in de ban van

gebaseerd op het gelijknamige boek van Anne Provoost, laten bewerken door Anouk Saleming. Elike Roovers deed de regie. Verder doen de jongeren, tussen de 14 en 21 jaar, zoveel mogelijk zelf. Ze bouwen het decor op, geven de voorstelling – met zang, dans en rap – en praten na afloop na met de toeschouwers.

🐼 **‘Je kunt in de voorstelling dingen verwerken die je zelf leuk vindt’**

extreem-rechts. Dat loopt uit op een gruwelijk drama.

Het is een thematiek die veel jongeren aanspreekt, vertelden de spelers van 020. Hoe kun je vervallen tot een bepaald soort gedrag? Hoe komt iemand tot een bepaalde daad? Jongerentheater 020 heeft de voorstelling,

Broedplaats

De jongeren vinden het fantastisch om te doen. ‘Je kunt in de voorstelling dingen verwerken die je zelf leuk vindt, zoals dansen’, zei Natasha Nelom. ‘Via 020 krijg je daar dan les in.’ Dave Schwab, lid van het artistieke team, vertelde dat Jongerentheater 020 een broedplaats is voor

talentontwikkeling van jonge acteurs en makers. De manier van werken varieert steeds. Er wordt gekeken naar wat een groep spelers nodig heeft. Het is ook bijzonder dat voor scholieren zo’n voorstelling vaak een eerste kennismaking met theater is. Volgens Sofian Abayahya is de medley die ze nu hebben laten zien nog maar het topje van de ijsberg. ‘De voorstelling heeft nog zoveel meer!’

Interviews met deelnemers

Niet op je hurken

MARJO BERENDSEN, medewerker bureau erfgoededucatie bij Museaal & Historisch Perspectief Noord-Holland:

‘Ik deel het pessimisme van Kurt Van Eeghem niet, maar ik vind wel dat je bij cultuureducatie niet te veel op je hurken moet zitten en kinderen aanspreken in sms-taal of met een rap. We

hebben het over kinderen die bezig zijn de wereld te ontdekken. Vaak volstaat het om ze alleen maar in aanraking te brengen met cultuur of erfgoed. Een bijzondere ervaring blijft je altijd bij. Die Wonderkamers hier zijn een

goede vorm om de belangstelling te wekken. Bamfords speech vond ik een van de betere onderdelen. Wat zij zei, betrek ik wel op mijn eigen werk. Zeker haar opmerking dat de kwaliteit zo belangrijk is.’

Somber maar niet cynisch

WILLEMIJN IN 'T VELD, secretaris amateurkunst en cultuureducatie van de Raad voor Cultuur:

‘Ik kijk met spanning uit naar de echte reactie van minister Van der Hoeven, in september, op ons advies over de toekomst van de cultuureducatie. Maar het feit dat ze hier de subsidieregeling al noemt is heel positief voor de cultuureducatie. Van Kurt Van Eeghem vond ik het knap dat hij zijn sombere verhaal zo wist te brengen dat je enthousiast werd om te werken aan de goede zaak. Je werd er niet cynisch van. Ik vind het goed dat je op zo’n dag eens wat andere mensen hoort uit het buitenland.’

Vrijheid opent nieuwe wegen

JAN HEGGE, kunst- en cultuurcoördinator Segbroek College Den Haag:

‘De vrijheid die de nieuwe regelgeving voor de onderbouw biedt, past goed bij ons. Wij clusteren al vakken en schuiven met lestabellen op de manier die het ministerie nu stimuleert, maar deden dat min of meer illegaal. De nieuwe vrijheid opent wegen die tot nu toe ondenkbaar waren. Jammer dat de minister met te weinig geld over de brug kwam. Bovendien gaat die extra 1,2 miljoen louter naar de aanbodzijde en niet naar het onderwijs zelf.

Onze school met 2250 leerlingen – waarvan er 250 een kunstroute volgen – zit te springen om meer financiële armslag.’

Streven naar verdieping

ANNEMIE GEERTS, stafmedewerker *De Veerman*, Antwerpen:

'Kurt van Eeghem schudt mensen wakker. Het lijkt een negatief verhaal, maar het zal een positief effect hebben, omdat taal en geschiedenis waarlijk grondslagen zijn van de cultuur. De

Wonderkamers van dit Haagse Gemeentemuseum zijn trouwens inspirerend, want nu zie ik voor het eerst hoe een museum haar collectie tegelijkertijd historisch en thematisch kan aanbieden. De verschillen tussen Nederland en

Vlaanderen? Bij jullie wordt systematisch gepoogd kunst en cultuur in het curriculum te integreren. In Vlaanderen gaat het wat chaotischer en worden lang niet alle leerlingen bereikt. Maar bij ons zie ik wel meer streven naar verdieping.'

Inspirerende dag

ANOEK JENTJENS, medewerker educatie en publiekswerving bij de *Stadsschouwburg Utrecht*:

'De eerste spreker, Kurt van Eeghem, vond ik erg negatief, al had hij een leuk verhaal. Wat hij zei over de verschuiving van kennen naar kunnen was wel een eye-opener. Maar ik weet niet of ik het zo'n negatieve ontwikkeling vind. Kennis is natuurlijk belangrijk, maar als je op scholen ziet wat daar gebeurt en wat kinderen soms kunnen, dan denk ik: er is wel iets voor in de plaats gekomen.'

Niet iedereen kan kennis stampen

JANINE JONGEN, educator *Maritiem Museum Rotterdam*:

'Je loopt regelmatig aan tegen het onzorgvuldig omgaan met taal, waar Kurt Van Eeghem het over had. Dan hoor ik "soepie" in plaats van soep. Maar niet iedereen kan op inhoud gericht onderwijs ontvangen, zoals hij voorstelt. Veel leerlingen moet je aanspreken op het leren van vaardigheden. Bij de luistersessie over de nieuwe onderbouw had ik graag wat meer tijd voor de zaal gezien. Er wordt veel bij de school neergelegd, terwijl wij als cultuurinstelling al zo vaak horen dat ze ergens geen tijd voor hebben.'

Goede contacten gelegd

JOKE DE VOLDER, domeinspecialist jongeren van de *Bibliotheek Breda*:

'Ik heb sessies uitgekozen waar het echt om informatieoverdracht ging, zoals over de vernieuwde basisvorming. Heel theoretisch, maar ik heb er wel nuttige informatie gekregen. Verder heb ik vooral veel leuke mensen ontmoet. Ik vond het erg leuk dat er ook mensen uit België waren. Ik heb een aantal goede contacten gelegd. Al met al een geslaagde dag. Ik denk ook wel dat ik er de volgende keer weer bij ben.'

Kennis is basis van ontwikkeling

KEES EVERS, cultuurcoördinator *Stedelijk Lyceum Enschede*:

'Bij de sessie over het afstemmen van binnenschools en buitenschools aanbod verwachtte ik een fundamenteel debat over de discrepantie tussen beide. Veel scholen hebben moeite leerlingen buiten schooltijd met kunst en cultuur in aanraking te brengen. De vouchers werken alleen goed bij de bovenbouw van het vwo. Bij vmbo'ers moet het aanbod worden "geleid en begeleid". Daarom integreren wij de Verlengde Schooldag in het rooster, anders is het onderscheid met het gewone lesrooster te groot.'

